

13.

Závěrečné úvahy

Pět diskusí o makroekonomické politice

V této kapitole:

Budete uvažovat, zda by se tvůrci hospodářské politiky měli snažit stabilizovat ekonomiku.

Budete uvažovat, zda by se monetární politika měla provádět podle momentálního uvážení nebo spíše na základě pravidel.

Budete uvažovat, zda by centrální banka měla usilovat o nulovou inflaci.

Budete uvažovat, zda by vláda měla mít vyrovnaný rozpočet.

Budete uvažovat, zda by se daňové zákony měly novelizovat tak, aby motivovaly ke spoření.

Je těžké otevřít noviny a nenalézt v nich článek nějakého politika či redaktora obhajujícího změnu hospodářské politiky. Prezident by měl omezit vládní výdaje a snížit tak rozpočtový deficit, nebo by se měl přestat starat o rozpočtový deficit. Federální rezervní systém by měl snížit úrokové míry a stimulovat tak skomírající ekonomiku, nebo by se měl tomuto kroku vyhnout, aby nepodstoupil riziko vyšší inflace. Kongres by měl reformovat daňovou soustavu, aby urychlil hospodářský růst, nebo by ji měl reformovat tak, aby umožňovala rovnoměrnější rozdělení příjmů. Ekonomická témata hrají klíčovou roli v nepřetržité politické diskusi ve Spojených státech a ostatních zemích po celém světě. Není divu, že když Bill Clinton v roce 1992 poprvé kandidoval na prezidenta, umístil jeho hlavní stratég ve štábu nápis připomínající všem zaměstnancům ústřední téma kampaně: „Ekonomika, hlupáku.“

V předchozích kapitolách jsme rozebírali nástroje, jež ekonomové používají při analýze chování ekonomiky jako celku a dopadů hospodářskopolitických opatření na ekonomiku. Tato závěrečná kapitola předkládá názory obou stran v pěti nejdůležitějších diskusích o makroekonomické politice. Znalosti, které jste nashromáždili v průběhu studia této učebnice, vám poskytují oporu, s jejíž pomocí můžete diskutovat o těchto důležitých a neuzavřených sporech. Měla by vám v těchto diskusích usnadnit přijetí určitého stanoviska nebo alespoň pomoci pochopit, proč je přijetí takového stanoviska tak obtížné.

1. teze: Tvůrci monetární a fiskální politiky by se měli snažit stabilizovat ekonomiku

Ve 31. až 33 kapitole jsme viděli, jak změny agregátní poptávky a agregátní nabídky mohou vést ke krátkodobým výkyvům ve výrobě i zaměstnanosti. Viděli jsme také, jak může fiskální i monetární politika manipulovat s agregátní poptávkou a tím tyto výkyvy ovlivňovat. Ale i když tvůrci hospodářské politiky mohou ovlivňovat krátkodobé hospodářské výkyvy, znamená to, že by to měli dělat? Naše první diskuse se týká toho, zda by tvůrci monetární a fiskální politiky měli používat nástroje, které mají k dispozici, k tomu, aby se pokoušeli zmírnit výkyvy hospodářského cyklu.

Pro: Tvůrci hospodářské politiky by se měli snažit stabilizovat ekonomiku

Ekonomiky mají tendenci k výkyvům, jsou-li ponechány „samy sobě“. Začnou-li například domácnosti a firmy být pesimistické, omezí své výdaje, čímž sníží agregátní poptávku po zboží a službách. Propad agregátní poptávky pak sníží výrobu zboží a služeb. Firmy propouštějí zaměstnance a míra nezaměstnanosti roste. Reálný HDP i další měřítka důchodu klesají. Rostoucí nezaměstnanost a klesající důchod utvrzují pesimismus, který původně vyvolal hospodářský pokles.

Takováto recese nijak neprospívá společnosti – představuje čiré plýtvání zdroji. Dělníci, kteří se kvůli nedostatečné agregátní poptávce stali nezaměstnanými, by raději pracovali. Majitelé podniků, jejichž továrny leží v průběhu recese ladem, by raději vyráběli hodnotné zboží a služby a se ziskem je prodávali.

Neexistuje důvod, aby společnost trpěla expanzemi a depresi hospodářského cyklu. Rozvoj makroekonomické teorie ukázal politikům, jak omezit extrémní výkyvy ekonomiky. „Opře-li se proti větru“ ekonomických změn, může monetární a fiskální politika stabilizovat agregátní poptávku a tím i výrobu a zaměstnanost. Když nedostačuje agregátní poptávka k tomu, aby zajistila plnou zaměstnanost, měli by politici zvýšit vládní výdaje, zredukovat daně a zvětšit peněžní nabídku. Když je agregátní poptávka příliš velká a hrozí zvýšením inflace, měli by politici omezit vládní výdaje, zvýšit daně a snížit peněžní nabídku. Takové politické jednání nejlépe využívá makroekonomickou teorii a vede ke stabilní ekonomice, z níž má prospěch každý.

Proti: Tvůrci hospodářské politiky by se neměli snažit stabilizovat ekonomiku

Ačkoli se v teorii může monetární a fiskální politiky použít ke stabilizaci ekonomiky, v praxi čelí jejich použití nezanedbatelným překážkám.

Jedním z problémů je, že monetární a fiskální politika nemají na ekonomiku okamžité účinky, ale působí se značným zpožděním. Monetární politika ovlivňuje agregátní poptávku změnou úrokových měr, jež dále ovlivňují výdaje, zvláště investice do bydlení a investice podnikatelů. Mnoho domácností a firem si však plánuje své výdaje dopředu. Důsledkem je, že účinky změn úrokových měr na agregátní poptávku po zboží a službách vyžadují nějaký čas. Mnoho studií naznačuje, že změny monetární politiky začínají na agregátní poptávku působit až asi po šesti měsících.

Fiskální politika působí se zpožděním kvůli zdoluhavému politickému procesu, jímž se mění výdaje a daně. Aby bylo možné provést změnu fiskální politiky, je třeba, aby zákon prošel všemi kongresovými výbory, byl odhlasován Sněmovnou i Senátem a podepsán prezidentem. Navrhnout, prosadit a provést významnou změnu fiskální politiky může trvat roky.

Kvůli těmto dlouhým zpožděním se politici, kteří chtějí stabilizovat ekonomiku, musejí dívat dopředu a odhadovat, jaké ekonomické podmínky budou převládat, až se jejich jednání začne projevovat. Naneštěstí jsou ekonomické předpovědi velmi nepřesné, zčásti proto, že makroekonomie je tak primitivní vědou, a zčásti proto, že šoky způsobující výkyvy ekonomiky jsou nepředvídatelné. Mění-li tudíž politici monetární či fiskální politiku, musí se spoléhat na odborné odhady budoucích ekonomických podmínek.

Příliš často se stává, že politici usilující o stabilizaci ekonomiky dělají pravý opak. Ekonomické podmínky se v době mezi přijetím rozhodnutí a okamžikem, kdy začne pů-

sobit, mohou lehce změnit. Kvůli tomu mohou politici ekonomické výkyvy neúmyslně zesílit namísto toho, aby je zmírnil. Někteří ekonomové tvrdí, že příčiny mnohých vážných výkyvů ekonomiky, včetně Velké deprese 30. let, mohou být připsány destabilizujícím politickým opatřením.

Jedním z prvních pravidel, jež se učí lékaři, je „neškodit“. Lidské tělo má přirozené regenerační síly. Tváří v tvář nemocnému pacientovi s nejistou diagnózou by se měl doktor často rozhodnout nedělat nic a spoléhat se na nástroje pacientova vlastního těla. Zásahem při nedostatku spolehlivých znalostí by pouze riskoval, že stav jen zhorší.

Totéž můžeme říci o léčení churavějícího hospodářství. Bylo by žádoucí, aby politici byli schopni odstranit všechny ekonomické výkyvy, ale tento cíl není realistický s ohledem na omezené makroekonomické znalosti a nepředvídatelnost událostí v tomto světě. Lidé zodpovědní za hospodářskou politiku by se měli zdržet častých zásahů do monetární a fiskální politiky a spokojit se s tím, že neškodí.

Malý test

Vysvětlete, proč monetární a fiskální politika působí se zpožděním. Proč na těchto zpožděních záleží při rozhodování mezi aktivní a pasivní politikou?

2. teze: Monetární politika by se měla provádět spíše na základě pravidel než podle momentálního uvážení

Jak jsme poprvé viděli v 27. kapitole, ve Spojených státech určuje monetární politiku Federální výbor pro volný trh. Výbor se schází asi jednou za šest týdnů, aby zhodnotil stav ekonomiky. Na základě tohoto hodnocení a na základě předpovědi budoucích ekonomických poměrů se rozhoduje, zda krátkodobé úrokové míry zvýší, sníží, anebo nechá beze změny. Fed potom uzpůsobí nabídku peněz tak, aby do příštího zasedání, na kterém proběhne nové hodnocení, dosáhla stanovené úrovně.

Federální výbor pro volný trh má skoro úplně volné ruce při rozhodování, jak provádět monetární politiku. Zákony, které Fed vytvořil, dávají této instituci pouze vágní doporučení ohledně toho, jaké cíle by měla sledovat, a neříkají Fedu nic o tom, jak dosahovat jakýchkoli cílů, jež si k dosažení vybere. Jakmile jsou jednou členové Federálního výboru pro volný trh jmenováni, mají mandát pouze k tomu, aby „dělali správné věci“.

Někteří ekonomové takové institucionální uspořádání kritizují. Naše druhá diskuse o makroekonomické politice se proto zabývá tím, zda by mělo být omezeno volné rozhodování Fedu a zda by místo toho neměl Fed být zavázán řídit svou monetární politiku podle nějakého pravidla.

Pro: Monetární politika by se měla provádět na základě pravidel

Volné rozhodování o monetární politice podle momentálního uvážení je spojeno se dvěma problémy. Prvním je, že neomezuje neschopnost a zneužití moci. Když stát zřídí policii, aby dohlížela nad dodržováním veřejného pořádku, dá jí přísné instrukce, jak má svou práci provádět. Jelikož má policie velikou moc, bylo by nebezpečné ponechat ji, aby vykonávala tuto moc libovolným způsobem. Dá-li však stát centrální bance zmocnění k udržování ekonomického řádu, nedává jí žádné instrukce. Lidé rozhodující o monetární politice mají dovoleno, aby rozhodovali bez omezujících pravidel.

Příkladem zneužití moci je, že centrální bankéři někdy cítí pokušení použít monetární politiku k ovlivnění výsledku voleb. Předpokládejme, že hlasy pro úřadujícího prezidenta závisejí na stavu hospodářství v době, kdy se uchází o znovuzvolení. Centrální bankéř sympatizující se stávajícím prezidentem může být v pokušení provádět těsně před volbami expanzivní hospodářskou politiku, stimulující výrobu a zaměstnanost, protože ví, že výsledná inflace se projeví až po volbách. Jsou-li tedy centrální bankéři do jisté míry ve spojení s politiky, může volné rozhodování o monetární politice vést k výkyvům ekonomiky, odrážejícím volební kalendář. Ekonomové nazývají tyto výkyvy *politickým hospodářským cyklem*.

Druhým, jemnějším problémem monetární politiky prováděné podle momentálního uvážení je, že může vést k vyšší inflaci, než je žádoucí. Jelikož centrální bankéři vědí, že neexistuje dlouhodobá vzájemně se vylučující volba mezi inflací a nezaměstnaností, prohlašují často, že jejich cílem je nulová inflace. Zřídka však cenové stability dosáhnou. Proč? Zřejmě je to proto, že jakmile si veřejnost utvoří očekávání ohledně inflace, čelí politici krátkodobé volbě mezi inflací a nezaměstnaností. Jsou zlákáni možností zříci se svého slibu cenové stability, aby dosáhli nižší nezaměstnanosti. Tento nesoulad mezi prohlášeními (tím, co politici *řkají*, že budou dělat) a jednáním (tím, co poté skutečně dělají) nazýváme *časovou nekonzistencí politiky*. Protože jsou politici tak často časově nekonzistentní, jsou lidé skeptičtí, když centrální bankéři ohlašují svůj záměr snížit míru inflace. Výsledkem je, že lidé vždy očekávají vyšší inflaci než tu, o které centrální banky prohlašují, že jí chtějí dosáhnout. Vyšší očekávaná inflace pak posouvá krátkodobou Phillipsovu křivku nahoru, což způsobuje, že krátkodobá volba mezi inflací a nezaměstnaností není tak příznivá, jak by mohla být.

Jedním ze způsobů, jak se vyhnout těmto dvěma problémům s rozhodováním o monetární politice podle momentálního uvážení, je zavázat banku ke sledování nějakého politického pravidla. Předpokládejme například, že by Kongres přijal zákon vyžadující od Fedu, aby zvyšoval peněžní nabídku přesně o 3 % ročně. (Proč tři procenta? Protože reálný HDP roste v průměru o 3 % ročně a protože poptávka po penězích roste spolu s reálným HDP, je 3% růst peněžní nabídky zhruba tou mírou, jíž je třeba, aby bylo dosaženo dlouhodobé cenové stability.) Takový zákon by odstranil nekompetentnost a zneužití moci ze strany Fedu a znemožnil by politický hospodářský cyklus. Navíc by politika nadále již nemohla být časově nekonzistentní. Lidé by za těchto podmínek věřili prohlášením Fedu o nízké inflaci, neboť Fed by byl ze zákona povinen prosazovat nízkoinflační monetární politiku. Při nízké očekávané inflaci by ekonomika stála před výhodnější volbou mezi inflací a nezaměstnaností.

Existují i další možná pravidla pro monetární politiku. Někaké aktivnější pravidlo by dávalo možnost zpětné vazby mezi stavem ekonomiky a případnými změnami monetární politiky. Aktivnější pravidlo by kupříkladu mohlo od Fedu vyžadovat, aby zvýšil růst peněžní zásoby o jeden procentní bod za každý procentní bod, o který nezaměstnanost vzroste nad svou přirozenou míru. Bez ohledu na přesné znění pravidla by svázání Fedu nějakým pravidlem přineslo výhody spojené s omezením nekompetentností, zneužití moci a časové nekonzistence při provádění monetární politiky.

Proti: Monetární politika by se neměla provádět na základě pravidel

Přestože je monetární politika prováděná podle momentálního uvážení v mnoha ohledech záludná, má jednu důležitou výhodu – pružnost. Fed se musí vypořádat s různými okolnostmi, a ne všechny lze předvídat. Ve 30. letech krachovaly banky rekordním tempem.

V 70. letech vylétly na celém světě ceny ropy. V říjnu 1987 se akciový trh během jednoho dne propadl o 22 %. Fed musí rozhodnout, jak na takovéto šoky ekonomice reagovat. Tvůrce pravidla monetární politiky by patrně nemohl uvažovat všechny nahodilé okolnosti a dopředu stanovit správné odpovědi monetární politiky. Lepší je jmenovat kvalitní lidi, kteří by monetární politiku prováděli, a pak jim dát svobodu dělat to nejlepší, čeho jsou schopni.

Navíc, uvedené problémy s neomezeným rozhodováním jsou do velké míry hypotetické. Například praktický význam politického hospodářského cyklu zdaleka není jasný. V některých případech se zdá, že se děje pravý opak. Prezident Jimmy Carter jmenoval Paula Volckera šéfem Fedu v roce 1979. Přesto se Volcker v říjnu toho roku rozhodl přiškrtnout monetární politiku a odstranit tak vysokou míru inflace, kterou zdědil po svém předchůdci. Předvídatelným důsledkem Volckerova rozhodnutí byla recese a předvídatelným důsledkem recese byl propad Carterovy popularity. Místo toho, aby s pomocí monetární politiky pomohl prezidentovi, jenž jej jmenoval, napomohl Volcker k tomu, aby Carter ve volbách v listopadu 1980 podlehl Ronaldu Reaganovi.

Praktický význam časové nekonzistence rovněž není tak jasný. Přestože je většina lidí skeptická k vyhlášení centrální banky, mohou centrální bankéři časem dosáhnout důvěryhodnosti tím, že svá slova podpoří činy. V 90. letech Fed dosáhl a udržel nízkou míru inflace navzdory stále přítomnému pokušení využít možnosti krátkodobého snížení nezaměstnanosti na úkor inflace. Tato zkušenost ukazuje, že dosažení nízké inflace nevyžaduje, aby byl Fed svázán nějakým pravidlem monetární politiky.

Jakýkoli pokus nahradit momentální úvahy pravidlem se musí vypořádat s obtížným úkolem přesně toto pravidlo formulovat. Přes obsáhlý výzkum zabývající se přínosy a náklady různých pravidel nedosáhli ekonomové shody v tom, jak by mělo dobré pravidlo znít. Dokud se neshodnou, nemá společnost jinou možnost než dát centrálním bankéřům volnost provádět takovou politiku, jakou uznají za vhodnou.

Malý test

Uveďte příklad pravidla monetární politiky. Proč by vaše pravidlo mohlo být lepší než politika založená na momentálních úvahách? Proč by mohlo být horší?

3. teze: Centrální banka by měla usilovat o nulovou inflaci

Jeden z *deseti principů ekonomie* probíraný v 1. kapitole a podrobněji rozvinutý ve 28. kapitole říká, že tiskne-li vláda příliš mnoho peněz, ceny rostou. Další z *deseti principů ekonomie* probíraný v 1. kapitole a podrobněji rozvinutý v 33. kapitole říká, že společnost v krátkém období může volit mezi inflací a nezaměstnaností. Dáme-li tyto dva principy dohromady, vyvstane nám politická otázka: jak vysokou inflaci by centrální banka měla tolerovat? Naše třetí diskuse je o tom, zda je nula tím správným inflačním cílem.

e!

Pro: Centrální banka by měla usilovat o nulovou inflaci

Inflace společnosti nepřináší žádný užitek, ale zatěžuje ji několika druhy reálných nákladů. Jak jsme vysvětlili v 28. kapitole, rozlišují ekonomové šestero nákladů inflace:

- náklady opotřebení bot spojené s omezenou držbou peněz,
- náklady jídelníčku spojené s častějším přizpůsobováním cen,

- zvýšená proměnlivost relativních cen,
- nezamýšlené změny daňových závazků v důsledku neindexovaných daňových zákonů,
- chaos a nesnáze plynoucí z měnící se účetní jednotky,
- arbitrární přerozdělení bohatství spojené se zaznamenáváním dluhů v dolarech.

Někteří ekonomové argumentují, že tyto náklady jsou malé, přinejmenším při mírných tempech inflace jako třeba 3 %, jež Spojené státy zažívaly v první polovině 90. let. Jiní ekonomové však tvrdí, že tyto náklady mohou být značné i při mírné inflaci. Navíc není pochyb o tom, že veřejnost inflaci nemá ráda. Když se inflace rozjede, označují ji výzkumy veřejného mínění za nejvážnější problém státu.

Přínosy nulové inflace musejí být samozřejmě porovnávány s náklady na její dosažení. Snížení inflace si obvykle vyžádá období vysoké nezaměstnanosti a nízkého výstupu, jak to znázorňuje krátkodobá Phillipsova křivka. Tato dezinflační recese je však pouze dočasná. Jakmile lidé začnou chápat, že politici opravdu usilují o nulovou inflaci, poklesne očekávaná inflace alepší se podmínky krátkodobé volby mezi inflací a nezaměstnaností. Jelikož se očekávání přizpůsobují, neexistuje žádná podobná volba v dlouhém období.

Snížení inflace je proto politikou s dočasnými náklady a stálými přínosy. To znamená, že jakmile skončí dezinflační recese, přínosy nulové inflace přetrvávají do budoucna. Jestliže nejsou politici krátkozrací, měli by být ochotni vystavit se krátkodobým nákladům s vyhlídkou trvalého přínosu. Přesně takto uvažoval Paul Volcker na počátku 80. let, když snížil inflaci z 10 % v roce 1980 na zhruba 4 % v roce 1984. Dnes je Volcker považován za hrdinu mezi centrálními bankéři.

Navíc nemusí být, jak tvrdí někteří ekonomové, náklady na snížení inflace tak velké. Oznámí-li Fed důvěryhodný závazek dosažení nulové inflace, může přímo ovlivnit inflační očekávání. Taková změna očekávání může zlepšit podmínky krátkodobé volby mezi inflací a nezaměstnaností, což umožní ekonomice dosáhnout nižší inflace při nižších nákladech. Základem této strategie je důvěryhodnost: lidé musí věřit, že Fed opravdu bude provádět ohlášenou politiku. Kongres by mohl v tomto ohledu napomoci tím, že přijal zákon, jenž by učinil cenovou stabilitu primárním cílem Fedu. Takový zákon by snížil náklady dosažení nulové inflace, aniž by ovlivnil přínosy z ní vyplývající.

Jednou z výhod nulového inflačního cíle je, že nula je pro politiky přirozenějším bodem než kterékoli jiné číslo. Předpokládejme například, že by Fed oznámil, že bude udržovat inflaci na 3 %, tedy na úrovni první poloviny 90. let. Držel by se Fed opravdu tohoto tříprocentního cíle? Kdyby neočekávané události vytlačily inflaci na 4 nebo 5 %, bránilo by mu něco v tom, aby prostě nezvýšil svůj inflační cíl? Koneckonců na čísle tři není nic zvláštního. Nula je naopak jedinou mírou inflace, při které může Fed tvrdit, že dosáhl cenové stability a zcela odstranil náklady inflace.

Proti: Centrální banka by neměla usilovat o nulovou inflaci

Přestože může být cenová stabilita žádoucí, jsou přínosy nulové inflace v porovnání s mírnou inflací nízké, zatímco náklady dosažení nulové inflace jsou značné. Odhady koeficientu obětování naznačují, že snížení inflace o jeden procentní bod je třeba vyvážit asi 5 % ročního výstupu. Snížení inflace, řekněme, ze 4 % na nulu si tedy vyžádá ztrátu 20 % ročního výstupu. Při současné výši hrubého domácího produktu asi 7 bilionů dolarů tyto náklady představují 1,4 bilionu dolarů obětovaného výstupu, což je asi 5 000 dolarů na

hlavu. Ačkoli lidé nemusejí mít rádi inflaci, není vůbec jasné, že jsou (nebo by měli být) ochotni zaplatit tolik za to, aby se jí zbavili.

Společenské náklady dezinfance jsou dokonce ještě větší než samotná suma 5 000 dolarů, neboť ztracený důchod není rovnoměrně rozdělen uvnitř celé populace. Když se ekonomika dostane do recese, neklesají všechny příjmy rovnoměrně. Namísto toho se propad agregátního důchodu projeví v koncentrované podobě u zaměstnanců, kteří ztratí práci. A nejzranitelnější skupinou pracujících jsou většinou ti, kteří mají nejméně dovedností a zkušeností. Většina nákladů snižování inflace padá tudíž na ty, kteří si je mohou dovolit platit ze všech nejméně.

Ačkoli vám ekonomové vyjmenují několikero nákladů inflace, neshodují se v tom, jak jsou tyto náklady významné. Náklady opotřebení bot, náklady jídelníčku a další náklady, jež ekonomové popsali, se nezdají být velké, přinejmenším pro nízké míry inflace. Pravdou je, že veřejnost inflaci nemá ráda, avšak veřejnost může být pomýlena inflační pověrou – názorem, že inflace snižuje životní úroveň. Ekonomové si uvědomují, že životní úroveň závisí na produktivitě práce, nikoli na monetární politice. Jelikož jde inflace nominálních příjmů ruku v ruce s inflací cen, snížení inflace by nezpůsobilo rychlejší růst reálných důchodů.

Navíc mohou politici omezit mnohé náklady inflace, aniž by skutečně snížili inflaci. Mohou odstranit problémy spojené s neindexovanými daňovými náklady tím, že daňovou legislativu přepracují tak, aby zohledňovala důsledky inflace. Mohou také omezit problém arbitrárního přerozdělení bohatství mezi dlužníky a věřiteli v případě neočekávané inflace tím, že emitují indexované vládní obligace, což Clintonova vláda v roce 1997 skutečně udělala. Takové opatření by majitele vládních obligací ochránilo před inflací. Navíc by takový příklad mohl ovlivnit soukromé věřitele a dlužníky, aby podepisovali dlužní smlouvy indexované inflací.

Snížení inflace by bylo žádoucí, kdyby nebylo spojeno s žádnými náklady. Někteří ekonomové tvrdí, že je to možné, avšak v praxi se zdá, že je obtížné tento manévr opravdu provést. Snížili-li ekonomiky míru inflace, zažívají téměř vždy období vysoké nezaměstnanosti a snížení produktu. Je riskantní věřit, že si centrální banky získají důvěryhodnost tak rychle, že budou schopny provést proces dezinfance bezbolestně.

Ve skutečnosti může dezinflační recese zanechat v ekonomice trvalé stopy. Podniky ve všech odvětvích omezují v dobách recese své výdaje na nové závody a zařízení, což činí z investic nejvíce kolísající součást HDP. Dokonce i po skončení recese snižuje menší zásoba kapitálu produktivitu, důchody a životní úroveň pod hladinu, jíž by se jinak mohlo dosáhnout. Navíc pracující, stanou-li se během recese nezaměstnanými, ztrácejí své cenné dovednosti. Dokonce i poté co se ekonomika vzpamatuje, je jejich lidský kapitál snížen. Někteří ekonomové argumentují, že vysoká nezaměstnanost v mnoha evropských ekonomikách v uplynulém desetiletí je důsledkem dezinfance 80. let.

Proč by měli politici zatahovat ekonomiku do nákladné a nevýhodné recese jen proto, aby dosáhli nulové inflace, která bude mít pouze skromné přínosy? Ekonom Alan Blinder, jehož Bill Clinton jmenoval zástupcem předsedy Federálního rezervního systému, ve své knize "Tvrdé hlavy, měkká srdce" vášnivě argumentuje proti takovému politickému rozhodnutí:

Náklady, jež s sebou nesou nízké úrovně inflace, jaké měly Spojené státy a další vyspělé země, se zdají být celkem mírné – spíše něco jako nepříjemná chřipka nežli rakovina společnosti... Jakožto racionální jedinci nepodstupujeme dobrovolně lobotomii, abychom vyléčili chřipku. Jakožto kolektivní

společensví ovšem rutinně předepisujeme ekonomický ekvivalent lobotomie (vysokou nezaměstnanost) coby lék proti inflační chřipce.

Blinderův závěr je, že by bylo lépe naučit se s mírnou inflací žít.

Malý test

Vysvětlete náklady a přínosy snížení inflace na nulu. Které jsou dočasné a které trvalé?

4. teze: Vláda by měla mít vyrovnaný rozpočet

Zřejmě nejúpornější makroekonomická diskuse uplynulých let proběhla nad rozpočtovým deficitem federální vlády. Jak si asi vzpomínáte, rozpočtový deficit je rozdíl mezi výdaji a příjmy vlády. Vláda financuje rozpočtový deficit pomocí emise vládního dluhu. Když jsme se v 25. kapitole zabývali finančními trhy, viděli jsme, jaký mají rozpočtové deficity dopad na úspory, investice a úrokové míry. Jak velkým problémem ale rozpočtové deficity jsou? Naše čtvrtá diskuse je o tom, zda by tvůrci fiskální politiky měli považovat vyrovnaní státního rozpočtu za vysoce prioritní.

Pro: Vláda by měla mít vyrovnaný rozpočet

Od počátku 80. let utrácela americká vláda podstatně více peněz, než získávala z daní. Kvůli těmto rozpočtovým deficitům vzrostl dluh federální vlády v letech 1980–1995 ze 710 miliard na 3,6 bilionů dolarů. Vydělíme-li dnešní dluh počtem obyvatel, zjistíme, že podíl každého jednotlivce na vládním dluhu činí asi 14 000 dolarů.

Přímým důsledkem vládního dluhu je uvalení břemene na budoucí generace daňových poplatníků. Až dojde na splácení těchto dluhů včetně narostlých úroků, budou budoucí daňoví poplatníci čelit obtížné volbě. Aby získali zdroje použitelné k zaplacení dluhu a narostlého úroku, mohou platit vyšší daně nebo se mohou spokojit s menšími vládními výdaji nebo obojí. Anebo mohou okamžitě zúčtování odložit tím, že se vláda zadluží ještě více, aby si vypůjčila prostředky na zaplacení starého dluhu a úroků z něj. V podstatě se dá říci, že pracuje-li vláda s rozpočtovým deficitem, umožňuje tak současným daňovým poplatníkům přesunout účet za některé vládní výdaje na budoucí daňové poplatníky. Dědictví tak velkého dluhu nemůže způsobit nic jiného, než snížení životní úrovně budoucích generací.

Krom tohoto přímého důsledku mají rozpočtové deficity i různé makroekonomické dopady. Jelikož rozpočtové deficity představují *záporné* veřejné úspory, snižují tak celkové úspory (součet soukromých a veřejných úspor). Snížení celkových úspor způsobuje růst reálných úrokových měr a pokles investic. Nižší investice vedou časem ke zmenšení zásoby kapitálu. Nízká zásoba kapitálu snižuje produktivitu práce, reálné mzdy a výrobu zboží a služeb celé ekonomiky. Zvýší-li tudíž vláda svůj dluh, ocitají se budoucí generace v ekonomice, která má jak nižší důchod, tak vyšší daně.

Existují nicméně situace, v nichž je vytvoření rozpočtového deficitu ospravedlnitelné. Historicky nejběžnější příčinou zvýšení vládního dluhu je válka. Jestliže vojenský konflikt dočasně zvýší vládní výdaje, je rozumné financovat tyto zvláštní výdaje půjčkou. Jinak by během války muselo docházet ke strmému růstu daní. Tak vysoké míry zdanění by výrazně deformovaly pobídky ovlivňující chování těch, kdo jsou zdaněni, což by vedlo

k vysokým ztrátám mrtvé váhy. Navíc by tak vysoké daně nebyly spravedlivé vůči současné generaci daňových poplatníků, která již přinesla oběť samotného vedení války.

Podobně je rozumné připustit rozpočtový deficit během dočasného poklesu hospodářské aktivity. Prochází-li ekonomika recesí, klesají automaticky vládní příjmy z daní, neboť daň z příjmu právnických i fyzických osob se odvádí z příslušných úrovní důchodů, které v recesi klesají. Kdyby se vláda snažila během recese vyrovnat rozpočet, musela by v tomto období vysoké nezaměstnanosti zvýšit daně nebo omezit výdaje. Taková politika by vedla ke snížení agregátní poptávky právě v době, kdy je třeba agregátní poptávku stimulovat. Konečným důsledkem by proto bylo zvýšení rozsahu kolísání ekonomiky.

Nedávné rozpočtové deficity ovšem nemohou být ospravedlněny poukazem na válku nebo recesi. Od počátku 80. let se Spojeným státům vyhýbají vážné vojenské konflikty i vážné poklesy ekonomiky. Přesto však vláda opakovaně vytváří rozpočtový deficit, a to hlavně proto, že pro prezidenta i pro Kongres je jednodušší zvýšit výdaje než zvýšit daně. Výsledkem je, že podíl státního dluhu v poměru k ročnímu hrubému domácímu produktu vzrostl z 26 % v roce 1980 na 51 % v roce 1995. Nalézt jakékoli zdůvodnění této politiky není snadné. Ačkoli není nutné, aby se vláda zavázala k vyrovnanému rozpočtu jednou provždy, měl by být vyrovnaný rozpočet normálním stavem. Kdyby vláda Spojených států fungovala od počátku 80. let s vyrovnaným rozpočtem, vstupovali by dnešní absolventi škol do ekonomiky, která by slibovala větší hospodářskou prosperitu.

Proti: Vláda nemusí mít vyrovnaný rozpočet

Problém rozpočtového deficitu se často zveličuje. Přestože státní dluh skutečně představuje pro mladší generace daňové břemeno, není toto břemeno nijak veliké v porovnání s průměrným celoživotním příjmem každého jednotlivce. Dluh federální vlády Spojených států činí asi 14 000 dolarů na jednoho obyvatele. Člověk, jenž pracuje 40 let a dostává 25 000 dolarů za rok, si během svého života vydělá milion dolarů. Jeho podíl na státním dluhu tak představuje méně než 2 % jeho celoživotních zdrojů.

Kromě toho je zavádějící dívat se na důsledky rozpočtového deficitu izolovaně. Rozpočtový deficit je jen jedním prvkem širokého spektra možností, mezi nimiž vláda volí, jak vybrat a utratit peníze. Tímto rozhodováním o fiskální politice ovlivňují její tvůrci mnoha způsoby různé generace daňových poplatníků. O rozpočtovém deficitu by se mělo uvažovat spolu s těmito dalšími aspekty fiskální politiky.

Předpokládejme například, že vláda sníží rozpočtový deficit tak, že omezí výdaje na vzdělání. Znamená takováto změna politiky, že na tom mladá generace bude lépe? Až vstoupí do produktivního věku, bude státní dluh menší, což znamená nižší daňové zatížení. Jelikož jsou však hůře vzděláni, jejich produktivita a tím i důchod budou nižší. Mnoho odhadů ukazuje, že výnosy ze vzdělání (zvýšení pracovníkovy mzdy plynoucí z dodatečného roku ve škole) jsou dost velké. Omezení rozpočtového deficitu zkrácením výdajů do vzdělání by mohlo při zvážení všech aspektů způsobit, že na tom budoucí generace budou hůře.

Jednostranné zaměření na rozpočtový deficit je rovněž nebezpečné z toho důvodu, že odpoutává pozornost od různých dalších druhů politiky, jež přerozdělují bohatství mezi generacemi. V 60. a 70. letech například federální vláda Spojených států zlepšila sociální zabezpečení důchodců. Tyto zvýšené výdaje financovala pomocí vyšších daní z příjmu, placených lidmi v produktivním věku. Tato politika přerozdělila důchod od mladších generací směrem ke starším, aniž by se dotkla rozpočtového deficitu. Rozpočtový deficit je tudíž pouze malou částí širší diskuse o tom, jak politika vlády ovlivňuje blahobyt různých generací.

Do jisté míry mohou být nepříznivé důsledky rozpočtových deficitů vlády vyrovnány zodpovědnými rodiči myslícími na budoucnost svých dětí. Předpokládejme, že si rodiče dělají starosti s dopady státního dluhu na své děti. Tito rodiče mohou zmíněné dopady neutralizovat jednoduše tím, že budou šetřit a zanechají větší dědictví. To by posílilo schopnost dětí nést břemeno budoucích daní. Někteří ekonomové tvrdí, že lidé se takovým způsobem skutečně chovají. Kdyby to byla pravda, vyvážíly by vyšší soukromé úspory rodičů záporné úspory vládních deficitů a deficity by tak na ekonomiku neměly vliv. (Jak bylo řečeno v 25. kapitole, tato teorie se nazývá *ricardovská ekvivalence*.) Většina ekonomů pochybuje, že by rodiče byli tak prozíraví a zodpovědní, ale někteří lidé se tímto způsobem opravdu chovají a každý se tak chovat může. Deficity poskytují lidem možnost spotřebovávat na úkor svých dětí, avšak nevyžadují po nich, aby tak činili. Kdyby byl státní dluh pro budoucí generace opravdu tak velkým problémem, někteří rodiče by jej pomáhali řešit.

Kritici rozpočtových deficitů někdy prohlašují, že růst státního dluhu nemůže pokračovat neustále; ve skutečnosti však může. Stejně tak jako banka, hodnotící žádost o půjčku, porovnává zadlužení dotyčného žadatele s jeho příjmy, měli bychom i my posuzovat břemeno státního dluhu ve vztahu k velikosti národního důchodu. Růst obyvatelstva a technologický pokrok způsobují, že celkový důchod ekonomiky Spojených států neustále roste. Výsledkem je, že schopnost státu splácet úroky ze státního dluhu rovněž neustále roste. Dokud bude státní dluh růst pomaleji než celkový důchod, neexistuje nic, co by zabránilo tomu, aby státní dluh rostl neustále.

Několik čísel nám pomůže vidět rozpočtový deficit v širším kontextu. Reálný výstup americké ekonomiky roste v průměru asi o 3 % ročně. Je-li míra inflace 4 % ročně, pak nominální důchod roste tempem 7 % ročně. Státní dluh může proto růst o 7 % ročně, aniž by se zvýšil poměr dluhu k celkovému důchodu. V roce 1995 činil dluh federální vlády 3 603 miliard dolarů; 7 % z této částky je 252 miliard dolarů. Dokud bude deficit federálního rozpočtu menší než 252 miliard dolarů (jak tomu v posledních letech bylo), je fiskální politika udržitelná. Nikdy nenastane žádný den zúčtování, jenž by si vynutil zlikvidování rozpočtových deficitů nebo kolaps ekonomiky.

Malý test

Vysvětlete, jak rozpočtový deficit zhoršuje postavení budoucích generací. Vysvětlete, jak by mohlo snížení deficitu zhoršit postavení budoucích generací.

5. teze: Daňové zákony by se měly novelizovat tak, aby motivovaly ke spoření

e!

Životní úroveň země závisí na její schopnosti vyrábět statky a služby. To byl jeden z *deseti principů ekonomie* z 1. kapitoly. Jak jsme viděli ve 24. kapitole, produktivní schopnosti země jsou dále určeny z velké míry tím, kolik ušetří a investuje do budoucna. Naše pátá diskuse je o tom, zda by politici měli novelizovat daňové zákony tak, aby motivovaly k větším úsporám a investicím.

Pro: Daňové zákony by se měly novelizovat tak, aby motivovaly ke spoření

Míra úspor je klíčovým určujícím faktorem dlouhodobé hospodářské prosperity země. Když je míra úspor vyšší, je k dispozici více zdrojů na investice do nových podniků

a vybavení. Větší zásoba podniků a vybavení zase zvyšuje produktivitu práce, mzdy a další příjmy. Není proto žádným překvapením, že mezinárodní srovnání ukazují silnou korelaci mezi mírou úspor a mírou ekonomického blahobytu.

Další z *deseti principů ekonomie* v 1. kapitole říká, že lidé reagují na pobídky. Toto pravidlo by mělo platit i při rozhodování lidí o výši jejich úspor. Pokud zákony činí spoření přitažlivým, budou lidé spořit větší část svých příjmů a vyšší úspory povedou k větší prosperitě v budoucnu.

Daňová soustava Spojených států bohužel výnosy z úspor výrazně zdaňuje, čímž od spoření odrazuje. Vezměme si například pětadvacetiletého dělníka, který ze svého příjmu ušetří 1 000 dolarů, aby měl ve svých 70 letech příjemnější důchod. Koupí-li si obligaci, která vyplácí úrok 10 %, stane se po 45 letech (v případě neexistence daní z úroků) z jeho 1 000 dolarů 72 900 dolarů. Předpokládejme však, že mezní míra zdanění příjmů z úroků u něj činí 40 %, což je typická míra pro většinu pracujících poté, co se sečtou federální a státní daně z příjmů. V takovém případě dosahuje jeho úroková míra po zdanění pouze 6 % a z 1 000 dolarů se po 45 letech stane pouze 13 800 dolarů. To znamená, že v průběhu tak dlouhého časového období mu zdanění úroků sníží výnosy z uspořené 1 000 dolarů ze 72 900 dolarů na 13 800 dolarů, čili o nějakých 80 %.

Daňové zákony dále odrazují od spoření dvojnásobným zdaňováním některých forem kapitálu. Předpokládejme, že člověk použije část svých úspor na zakoupení firemních akcií. Má-li firma zisk ze svých kapitálových investic, zaplatí nejprve daň z tohoto zisku formou daně z příjmu právnických osob. Jestliže firma vyplatí zbylý zisk akcionářům formou dividend, zaplatí akcionáři podruhé daň z tohoto příjmu jakožto daň z příjmu fyzických osob. Toto dvojí zdanění podstatně omezuje výnos akcionáře a snižuje tak motivaci ke spoření.

Daňové zákony rovněž odrazují od spoření v případě, že chce člověk raději přenechat nahromaděné bohatství svým dětem (nebo komukoli jinému), než aby jej spotřeboval během svého života. Z dědické daně je vyňato prvních 600 000 dolarů, jež po sobě člověk zanechá, avšak částky přesahující tuto úroveň jsou zdaňovány sazbami, které dosahují až 55 %. Starost o celkovou míru úspor je do značné míry motivována touhou zajistit hospodářskou prosperitu budoucích generací. Je proto podivné, že daňové zákony odrazují od nejpříjemnějšího způsobu, jakým může jedna generace pomoci generaci příští.

Kromě daňové legislativy snižuje motivaci domácností spořit i mnoho dalších institucí. Některé státní dávky, jako například sociální a zdravotní pojištění, jsou podmíněny majetkovými poměry. To znamená, že tyto dávky jsou sníženy těm, kdo byli v minulosti dostatečně opatrní a ušetřili část svých příjmů. Vysoké školy poskytují stipendia v závislosti na bohatství studentů a jejich rodičů. Takový postup funguje jako daň z bohatství a jako takový odrazuje studenty a rodiče od spoření.

Existují mnohé způsoby, jimiž by daňová legislativa mohla motivovat ke spoření a alespoň tak snížit odrazující faktory, jimž jsou dnes domácnosti vystaveny. Daňové zákony již poskytují jisté výhody některým typům penzijního spoření. Uloží-li si například daňový poplatník nějaké prostředky na tzv. individuální penzijní účet (Individual Retirement Account), nejsou tyto prostředky včetně úroků, jež nesou, zdaňovány až do doby, kdy jsou při odchodu do důchodu vybrány. Podobné daňové zvýhodnění dávají daňové zákony penzijním účtům, jež jsou známy pod jinými jmény, jako například 401(k), 403(b) či Keogh, a také programům zaměstnaneckých podílů na zisku. Existují však i omezení stanovující, kdo se smí účastnit těchto programů, a pro ty, kteří se účastnit mohou, platí limity na maximální možnou výši prostředků, jež mohou být na těchto účtech uloženy. Jelikož je navíc

sankcionováno předčasné vybrání prostředků, neposkytují tyto penzijní programy dostatečnou motivaci k jiným typům spoření, jako například na koupi domu nebo k zaplacení školného. Prvním krokem k větší podpoře spoření by bylo rozšíření spektra takovýchto daňově zvýhodněných úsporných účtů, jež by domácnosti mohly používat.

Důslednějším přístupem by pak bylo zcela nové promyšlení základny, kterou vláda používá k získávání příjmů. Základním stavebním kamenem americké daňové soustavy je daň z příjmu. Vydělaný dolar je zdaněn stejně, ať je utracen nebo uspořen. Alternativou obhajovanou mnoha ekonomy je spotřební daň. V režimu spotřební daně platí domácnosti daně pouze na základě toho, co utratí. Příjmy, které se uspoří, jsou od daní osvobozeny do té doby, dokud nejsou později úspory vybrány a použity k nákupu spotřebního zboží. V zásadě dovoluje spotřební daň uložit automaticky veškeré úspory na daňově zvýhodněné účty, ne nepodobné dnešním individuálním penzijním účtům. Záměna zdaňování příjmů za zdaňování spotřeby by výrazně zvýšila motivaci ke spoření.

Proti: Daňové zákony by se neměly novelizovat tak, aby motivovaly ke spoření

Jakkoli může být zvýšení úspor žádoucí, není jediným cílem daňové politiky. Její tvůrci musejí rovněž zajistit spravedlivé rozdělení daňové zátěže. Problémem návrhů na zvýšení motivace ke spoření je, že zvyšuje daňové břemeno těch, kdo si jej mohou dovolit platit nejméně.

Nepopiratelným faktem je, že domácnosti s vysokým příjmem uspoří vyšší podíl svých příjmů než domácnosti s nízkým příjmem. Důsledkem je, že jakákoli změna daní, která zvýhodní spoření, bude zvýhodňovat i lidi s vysokým příjmem. Takové programy, jakými jsou například daňově zvýhodněné penzijní účty, mohou vypadat přitažlivě, vedou však k méně rovnostářské společnosti. Snížením daňového břemene bohatých, kteří mohou využívat těchto účtů, nutí takové programy vládu, aby zvýšila daňové břemeno chudých.

Navíc není jasné, zda jsou daňové politiky, zaměřené na povzbuzení spoření, při dosahování svého cíle úspěšné. Mnohé studie zjistily, že úspory jsou relativně neelastické – tedy že velikost úspor není příliš citlivá na míru výnosu, která z nich plyne. Je-li tomu skutečně tak, pak daňová opatření, která zvyšují reálný výnos snížením daní z kapitálových příjmů, pouze dále obohatí již dnes bohaté, aniž by je přiměla k vyšším úsporám.

Z hlediska ekonomické teorie není jasné, zda by vyšší výnosová míra zvýšila úspory. Výsledek závisí na relativní velikosti dvou protichůdných důsledků, jimž říkáme *substituční efekt* a *důchodový efekt*. Na jedné straně vyšší výnosová míra zvýší klady spoření, neboť každý dolar uspořený dnes znamená více spotřeby v budoucnu. Tento substituční efekt působí ve směru zvyšování úspor. Na straně druhé vyšší výnosová míra sníží potřebu spořit, neboť jakékoli cílové úrovně spotřeby v budoucnu dosáhne domácnost při nižší míře spoření. Tento důchodový efekt působí ve směru snižování úspor. V případě, že se substituční a důchodový efekt vzájemně vruší – jak některé studie naznačují – pak se úspory nezmění, ani když nižší zdanění kapitálových výnosů zvýší výnosovou míru.

Existují i další způsoby, jak zvýšit celkovou míru úspor v ekonomice, než jsou daňové úlevy pro bohaté. Celková míra úspor je součtem soukromých a veřejných úspor. Namísto pokusů o změnu daňové legislativy, jež by motivovala k vyšším soukromým úsporám, mohou politici jednoduše zvýšit veřejné úspory snížením rozpočtového deficitu. Snížení rozpočtového deficitu, třeba pomocí vyšších daní pro bohaté, představuje přímou cestu k vyšší celkové míře úspor a tím i větší prosperitě budoucích generací.

Jakmile skutečně vezmeme v úvahu veřejné úspory, zdá se, že daňové stimuly na podporu spoření mohou mít opačné nezamýšlené důsledky. Daňové změny, které sníží zdanění kapitálových výnosů, sníží i příjmy státního rozpočtu a zvýší tak rozpočtový deficit. Aby takováto změna daňové legislativy zvýšila celkovou míru úspor, musela by zvýšit soukromé úspory o více, než o kolik se zvýší rozpočtový deficit. Pokud tomu tak není, může někdy takzvaná motivace ke spoření celý problém jen zhoršit.

Malý test

Uveďte tři příklady toho, jak naše společnost odrazuje od spoření. Jaké jsou nevýhody odstranění těchto demotivujících faktorů?

Závěr

V této kapitole jsme probrali pět makroekonomických diskusí. Každá z nich začala kontroverzním tvrzením, po němž následovaly argumenty pro a proti. Připadá-li vám obtížné přiklonit se v těchto debatách na jednu stranu, možná vás trochu utěší, že nejste sami. Studium ekonomie vám někdy opravdu neusnadní výběr mezi politickými alternativami. Ve skutečnosti vám jej dokonce může ztížit tím, že vám objasní nevyhnutelnost volby mezi vzájemně se vylučujícími cíli, před kterou tvůrci politiky stojí.

Obtížné volby by se však neměly tvářit, že obtížné nejsou. Slyšíte-li politiky či analytiky, jak navrhuji něco, co vypadá příliš jednoduše, než aby to mohla být pravda, pak to zřejmě pravda nebude. Jestliže vyvolávají dojem, že vám nabízejí oběd zdarma, měli byste se shánět po skryté cenovce. Zřídka kdy, pokud vůbec někdy, se setkáte s politikou, která by přinášela výhody a nebyla přitom spojena s žádnými náklady. Studium ekonomie by vás mělo učinit lepšími účastníky celonárodních diskusí právě v tom, že vám napomůže prohlédnout mlhu rétoriky, jež je tak běžným jevem v politických rozpravách.

Shrnutí

- Obhájci aktivní monetární a fiskální politiky připisují ekonomice vnitřní nestabilitu a věří, že politika může řídit agregátní poptávku tak, aby působila ve směru vyrovnávání této nestability. Kritici aktivní monetární a fiskální politiky zdůrazňují, že politika působí na ekonomiku se zpožděním a že naše schopnost předvídat budoucí ekonomické stavy je dost špatná. Výsledkem je, že pokusy stabilizovat ekonomiku mohou skončit její destabilizací.
- Obhájci pravidel pro monetární politiku tvrdí, že politika rozhodování podle momentálního uvážení může být poznamenána nekompetentností, zneužitím moci a časovou nekonzistencí. Kritici monetární politiky prováděné podle pravidel tvrdí, že rozhodování podle momentálního uvážení pružněji reaguje na měnící se ekonomické okolnosti.
- Obhájci nulového inflačního cíle zdůrazňují, že inflace s sebou nese mnohé náklady a jen málo – pokud vůbec nějaké – přínosů. Navíc jsou náklady na odstranění inflace (propad výstupu a zaměstnanosti) pouze dočasné. A dokonce i tyto náklady mohou být sníženy, jestliže centrální banka vyhlásí důvěryhodný plán snížení inflace. Kritici nulového inflačního cíle tvrdí, že mírná inflace zatíží společnost pouze malými náklady, zatímco recese nutná ke snížení inflace je dost nákladná.
- Obhájci vyrovnaného státního rozpočtu tvrdí, že rozpočtový deficit uvaluje na budoucí generace neospravedlnitelné břemeno, protože zvyšuje jejich daně a snižuje tak jejich příjmy. Kritici vyrovnaného státního rozpočtu tvrdí, že deficit je pouze malou částí fiskální politiky. Jednostranně zaměřená starost o rozpočtový deficit může zastřít mnohé způsoby (včetně

různých výdajových programů), jimiž politika ovlivňuje jednotlivé generace.

- Obháječi daňových stimulů ke spoření poukazují na to, že naše společnost mnoha způsoby odrazuje od spoření. (Jde například o zdaňování kapitálových výnosů a omezování sociálních dávek těm, kteří nahromadili bohatství.) Prosazují proto novelizaci daňových zákonů, aby motivovaly ke spoření; třeba tak, že by se přešlo

z daní z příjmu na daně spotřební. Kritici daňových stimulů ke spoření tvrdí, že mnohé navrhované změny na podporu spoření by v první řadě pomohly bohatým, kteří daňové úlevy nepotřebují. Tvrdí také, že by tyto změny zřejmě měly jen malý dopad na výši soukromých úspor. Zvýšení veřejných úspor odstraněním deficitu státního rozpočtu by bylo přímočařejším a spravedlivějším způsobem, jak zvýšit celkové úspory v ekonomice.

Otázky k opakování

1. Co způsobuje zpoždění dopadů monetární a fiskální politiky na agregátní poptávku? Jaké jsou důsledky těchto zpoždění pro diskusi o aktivní nebo pasivní politice?
2. Co může vést centrálního bankéře k tomu, aby vyvolal politický hospodářský cyklus? Co lze z politického hospodářského cyklu vyvodit pro diskusi o pravidlech pro monetární politiku?
3. Vysvětlete, jak může důvěryhodnost ovlivnit náklady snížení inflace.
4. Proč jsou někteří ekonomové proti nulovému inflačnímu cíli?
5. Vysvětlete dva způsoby, jimiž může deficit státního rozpočtu uškodit budoucím pracujícím.
6. V kterých dvou situacích lze ospravedlnit rozpočtový deficit?
7. Uveďte dva příklady, jak může vláda uškodit mladším generacím, i když sníží státní dluh, který tyto generace zdědí.
8. Někteří ekonomové říkají, že vláda může nepřetržitě pokračovat ve vytváření rozpočtového deficitu. Jak je to možné?
9. Některé výnosy z kapitálu jsou zdaněny dvakrát. Vysvětlete.
10. Uveďte příklad (jiný než je daňová politika) toho, jak naše společnost odrazuje od spoření.
11. Jaké nepříznivé dopady mohou mít daňové stimuly k vyššímu spoření?

Příklady a aplikace

1. V této kapitole byl zmíněn názor, že ekonomika, podobně jako lidské tělo, má „přirozené regenerativní schopnosti“.
  - a) Pomocí grafu AS-AD ilustrujte krátkodobý efekt propadu agregátní poptávky. Co se stane s celkovým výstupem, důchodem a zaměstnaností?
  - b) Co se stane s ekonomikou v průběhu času v případě, že vláda nepřistoupí ke stabilizační politice? Ilustrujte to na svém grafu. Nastane toto přízpusobení během měsíců nebo let?
  - c) Vzpamatuje se ekonomika sama? Jak rychle regenerativní schopnosti působí?
2. Politici, kteří chtějí ekonomiku stabilizovat, se musejí rozhodnout, nakolik změní peněžní nabídku, vládní výdaje či daně. Proč je pro ně obtížné vybrat adekvátní sílu svých opatření?
3. Předpokládejme, že se lidé náhle rozhodnou držet větší peněžní zůstatky.
  - a) Jaký by byl dopad této změny na ekonomiku, kdyby se Federální rezervní systém řídil pravidlem zvyšovat nabídku peněz o 3 % ročně? Ilustrujte svou odpověď pomocí grafu peněžního trhu a grafu AS-AD.
  - b) Jaký by byl dopad této změny na ekonomiku, kdyby se Fed řídil pravidlem zvyšovat nabídku peněz o 3 % ročně plus jeden procentní bod za každý procentní bod, o který nezaměstnanost vzroste nad svou normální úroveň? Ilustrujte svou odpověď.
  - c) Které ze zmíněných pravidel lépe stabilizuje ekonomiku? Pomohlo by nechat Fed reagovat na předpovídanou nezaměstnanost namísto nezaměstnanosti současné? Vysvětlete.
4. Problém časové nekonzistence se týká jak fiskální, tak monetární politiky. Předpokládejme, že vláda vyhlásila snížení daní z příjmů z kapitálových investic (např. nových továren).
  - a) Jak by rozhodnutí vlády zapůsobilo na úroveň investic, kdyby investoři věřili, že daně z kapitálu zůstanou nízké?

- b) Má vláda poté, co investoři zareagovali na ohlášené snížení daní, nějaký motiv k tomu, aby na oznámenou politiku rezignovala? Vysvětlete.
- c) S ohledem na vaši odpověď na otázku (b), myslíte si, že investoři uvěří vyhlášení vlády? Co může vláda udělat, aby zvýšila důvěryhodnost oznámené změny politiky?
- d) Vysvětlete, proč je tato situace podobná problému časové nekonzistence, jemuž čelí tvůrci monetární politiky.
5. 2. kapitola vysvětluje rozdíl mezi pozitivní a normativní analýzou. Které oblasti nesouhlasu v diskusi o tom, zda by centrální banka měla sledovat cíl nulové inflace, obsahují pozitivní tvrzení a které obsahují normativní soudy?
6. Proč jsou přínosy snížení inflace trvalé a proč jsou náklady tohoto snížení dočasné? Proč jsou náklady zvýšení inflace trvalé a proč jsou přínosy tohoto zvýšení dočasné? Při odpovědi použijte graf Phillipsovy křivky.
7. Vysvětlete, proč každý z následujících druhů politiky přerozděluje příjmy mezi generacemi. Probíhá toto přerozdělení směrem od mladých ke starým nebo naopak?
- zvýšení rozpočtového deficitu,
  - štědřejší dotace půjček na vzdělání,
  - větší investice do dálnic a mostů,
  - indexování dávek sociálního zabezpečení o inflaci.
8. Výzkumy veřejného mínění ukazují, že lidé jsou proti rozpočtovým deficitům, ovšem stejní lidé volí poslance, kteří stejně schvalují výrazně deficitní rozpočty. Proč může být odpor proti deficitu silnější v deklarovaných principech než v praxi?
9. V této kapitole se říká, že rozpočtové deficity snižují příjmy budoucích generací, ale mohou podpořit výstup a příjmy během recese. Vysvětlete, jak mohou být obě tato tvrzení pravdivá.
10. V této kapitole se říká, že daňové reformy, jež motivují ke spoření, mají tendenci zvýhodňovat lidi s vysokými příjmy. Co by mohla vláda učinit současně se snížením daní z kapitálových výnosů, aby zabránila přerozdělení příjmů?
11. Před jakou zásadní volbou vzájemně se vylučujících alternativ společnost stojí, rozhodne-li se více uspořit?
12. Předpokládejme, že vláda snížila míru zdanění příjmů z úspor.
- Kdo by měl přímé výhody z tohoto snížení daní?
  - Co by se časem stalo se zásobou kapitálu? Co by se stalo s kapitálem připadajícím na každého pracovníka? Co by se stalo s produktivitou? Co by se stalo se mzdami?
  - Kdo by mohl mít výhody z takového snížení daní v dlouhém období ve světle vašich odpovědí na otázku (b)?
13. Pro některé z politických diskusí probíraných v této kapitole platí, že náklady jistých rozhodnutí nesou převážně úzké skupiny obyvatelstva.
- Uveďte několik příkladů a vysvětlete, proč jsou náklady rozloženy nerovnoměrně.
  - Jak toto nerovnoměrné rozložení nákladů ovlivňuje váš názor v příslušných diskusích?